ПОГЛЯДИ ВІТЧИЗНЯНИХ НАУКОВЦІВ ТА ВЧИТЕЛІВ 60-Х РОКІВ XX СТОЛІТТЯ ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ НАВЧАННЯ УЧНІВ

Пісоцька М. Е.
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки,
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
м. Харків, Україна

Кадашевич К. О.
здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедри освітології та інноваційної педагогіки,
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,
м. Харків, Україна

У статті наголошено на поступовому руйнуванні під впливом реформаторських процесів у освітній галузі в другій половині XX століття заснованої в період тоталітаризму парадигми освіти та затвердженні гуманістичної парадигми. Проаналізовано різні погляди науковців та педагогів-практиків 60-тих років щодо доцільності диференційованого підходу до навчання учнів у середніх загальноосвітніх школах.

Ключові слова: *диференціація навчання, диференційований підхід, 60-ті роки, XX століття, науковці, педагоги-практики.*

The article emphasizes the gradual destruction under the influence of reform processes in the field of education in the second half of the 20th century of the paradigm of education established during the period of totalitarianism and the approval of the humanistic paradigm. Different views of scientists and practicing teachers of the 1960s regarding the expediency of a differentiated approach to the education of students in secondary comprehensive schools were analyzed.

Keywords: *differentiation of learning, differentiated approach, 60s, 20th century, scientists, practicing teachers.*

В умовах переосмислення на основі ідеї гуманізації організації навчання в закладах загальної середньої освіти України (Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»), Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Закони України «Про освіту», Концепція «Нова українська школа» тощо) об’єктивується необхідність вивчення теоретичних засад й узагальнення досвіду диференціації навчання учнів другої половини XX століття, коли під впливом реформаторських процесів у освітній галузі відбулося поступове руйнування заснованої в період тоталітаризму парадигми освіти та затвер-

 10.34142//2708-4809.SIUTY.2022.119

дження гуманоцентричної парадигми. У зв'язку з цим актуальним є аналіз різних поглядів науковців та педагогів-практиків 60-тих років щодо доцільності диференційованого підходу до навчання учнів у середніх загальноосвітніх школах.

Так, противники диференційованого підходу не визнавали саму ідею «фуркації», на їхній погляд, «прикриту назвою диференційованого навчання» хоч трошки актуальною та прогресивною. Вважали цю ідею перенесеною з практики зарубіжної школи, де вона є знаряддям класової селекції за зумовленими від народження здібностями. Відстоювали думку про неможливість прийняття диференційованого підходу для будь-якого ступеня єдиної загальноосвітньої середньої школи, бо його реалізація не буде сприяти всебічному розвитку особистості. Наголошували, що ідея введення диференціації навчання спрямована проти затвердженого досвідом радянської школи демократичного принципу освіти всього народу, який може бути реалізованим тільки через отримання усіма здобувачами середньої освіти єдиного для всіх обов'язкового об'єму знань (П. Руднєв [9, с. 21], А. Шибанов [12, с. 39]); суперечить принципам колективізму в навчально-виховній роботі та може зруйнувати класно-урочну систему (В. Стрезікозин [11]); нагадує часи педології (В. Степанов [10]).

Деякі автори наголошували на обмеженнях у використання диференційованого підходу. Наприклад, С. Ляпустін, В Стрезікозін підкреслювали нераціональність диференціації навчання на етапі засвоєння знань та неможливість її здійснення на етапі контролю, при розподілі класу на постійні за складом групи за якими б принципами вони не створювалися [11]. В. Стєпанов акцентував на допустимості диференціації при позакласній роботі та доцільності нечастого її використання при організації самостійної роботи на уроці [10]. А. Дємінцев, В. Козлова, В. Стрезікозин, Н. Уткіна заявляли про тимчасовий характер диференціації навчання для слабких учнів, маючи на увазі її приведення не на кожному уроці [2].

На захист ідеї диференційованого підходу до учнів у навчанні виступили різні вчені. Так, Г. Костюк, обґрунтовуючи необхідність уведення певної диференціації змісту шкільної освіти на другому етапі навчання у середній загальноосвітній школі, наголошував на відповідності диференційованого підходу завданням всебічного, гармонійного розвитку особистості учня [4, с. 20]. На його думку, упровадження диференціації навчання зобов'язує учителя докладніше визначити завдання роботи з учнями та ретельніше продумувати способи їх вирішення [5, с. 54].

З критикою думки руйнування уведенням диференціації навчання класно-урочної системи виступили І. Бутузов, В. Загвязінський, Н. Половнікова, Е. Рабунський. Зокрема І. Бутузов, визначаючи диференціацію навчання як організацію навчальної діяльності учнів «на різному рівні для оволодіння єдиним програмним матеріалом у залежності від індивідуальних особливостей та характеру підготовленості» [1, с. 52], наголошував, що її реалізація не тільки не спрямована проти формування в учнів обов'язкового рівня знань за програмою, а навпаки створює оптимальні умови для оволодіння ними цим рівнем у залежності від власного ступеня навченості. Він підкреслював, що класно-урочна система має невичерпні можливості для використання вчителем у залежності від ситуації навчання різних форм його організації, їх модифікації та творчого застосування. Н. Половнікова акцентувала, що правильний розподіл учнів на групи та вдумлива організація роботи з ними покращить результати навчання та ні в якому випадку не приведе до руйнування класно-урочної системи [8, с. 151–152]. В. Загвязінський називав причиною виникнення у деяких учасників дискусії думок стосовно руйнування класно-урочної системи впровадженням диференційованого підходу до навчання ведення ними мови про індивідуальний спосіб організації навчання як різновид індивідуальної роботи за межами колективної та групової [3, с. 254].

Проти поглядів стосовно обмежень у використанні диференціації навчання на різних етапах уроку виступили Л. Арістова, Н. Половнікова. Так, остання зазначала, що надання учням на етапі засвоєння нового матеріалу індивідуальних завдань є умовою ефективного тренування їхніх пізнавальних сил, розвитку пізнавальної самостійності школярів [8, с. 151–152]. Л. Арістова обґрунтовувала велику роль здійснення диференційованого підходу для розвитку пізнавальної активності та формування індивідуальності учня на різних ланках його навчальної діяльності. А учитель математики А. Макоєв на сторінках «Учительської газети» ділився власним досвідом здійснення диференціації навчання учнів за рівнем їхньої успішності на всіх етапах уроку, роботи з групами учнів у тому числі постійного складу [6].

Отже, у першій половині XX століття під впливом реформаторських процесів у освітній галузі відбулося поступове руйнування заснованої в період тоталітаризму парадигми освіти та затвердження гуманоцентричної парадигми. У 60-ті роки даний процес позначився на різних поглядах науковців та педагогів-практиків щодо доцільності впровадження диференційованого підходу до навчання учнів у середніх загальноосвітніх школах.

Список використаних джерел

1. Бутузов И. Т. Чтобы каждый ученик был активным. *Народное образование*. 1969. № 11. С. 52–55.
2. Деминцев А. Если надо и когда надо. *Учительская газета.* 1965. № 108 (5469).
3. Загвязинский В. О. О дифференцированном подходе. *Народное образовани*е. 1968 № 10. С. 85–87.
4. Костюк Г. С. Навчання і розумовий розвиток учнів. *Радянська школа*. 1963. № 2. С. 17–25.
5. Костюк Г. С. Про психологічні основи підвищення ефективності шкільного навчання. *Радянська школа*. 1977. № 3. С. 48–57.
6. Макоєв А. Надо, но как... *Учительская газета*. 1965 № 136 (5497).
7. Пісоцька М. Е. Дифференціація навчання: понятійно-категоріальний аналіз. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах* : зб. наук. пр. 2015. № 45 (98). С. 225–232.
8. Половникова Н. А. О теоретических основах воспитания познавательной самостоятельности в обучении. Казань : Таткнигоиздат, 1968.
9. Руднев П. К. К вопросу «дифференциации общего образования» в средней школе. *Народное образование*. 1963. № 1. С. 12–22.
10. Степанов В. Незачем! *Учительская газета.* 1965. № 151 (5512).
11. Стрезикозин В. Нужна ли дифференциация? *Учительская газета*. 1966. № 7 (5524).
12. Шибанов А. «Дифференциация» не нужна. *Народное образование.* 1963. № 6. С 39–40.